

Cani

Radu Oltean (n. 1970) este astăzi unul dintre cei mai apreciați autori de ilustrație documentară cu subiect istoric. A absolvit Academia de Arte din București, Secția grafică, în 1997. A debutat cu seria de colaborări cu Neagu Djuvara: *Cum s-a născut poporul român* (2001), *Mircea cel Mare și luptele sale cu turcii* (2001), *De la Vlad Țepeș la Dracula Vampirul* (2003; trad. engl. *From Vlad the Impaler to Dracula the Vampire*, 2011), apărute la Humanitas. Pasiunea lui pentru ilustrația documentară este dublată de aplecarea spre studiul științific al istoriei; lucrările sale se bazează pe analiza riguroasă deopotrivă a izvoarelor directe și a cercetărilor celor mai recente. A conceput proiecte editoriale care valorifică un patrimoniu iconografic cvasinecunoscut publicului larg: *Bucureștii – 550 de ani de la prima atestare documentară* (editor și coordonator, 2009), *Carol Popp de Szathmari, fotograful Bucureștilor* (2013, în colaborare cu Emanuel Bădescu), *Bucureștii Belle-Epoque* (2016, în colaborare cu Emanuel Bădescu). Volumul *Art historia: Ilustrația istorică între artă și știință / Historical Illustration Between Art and Science* (2018) reunește cele mai frumoase lucrări ale sale, apărute în țară sau în prestigioase publicații de profil din străinătate, cu care colaborează în mod constant. *Dacia: Războaiele cu romanii. I. Sarmizegetusa* (2014), primul dintr-o serie de două volume bogat ilustrate care sintetizează stadiul actual al cercetărilor în domeniu, a fost tradus în spaniolă și în engleză și reeditat la Humanitas în 2019. *Cetăți, castele și alte fortificații din România* este o monografie amplă, unică în spațiul istoriografiei românești. Primul volum (2015) acoperă o perioadă îndelungată, din Neolitic până spre finele Evului Mediu. Volumul de față al seriei, al doilea, descrie epoca Renașterii, de la Mohács până la moartea lui Mihai Viteazul. Volumele al treilea și al patrulea vor apărea la Humanitas în următorii ani și vor acoperi secolele XVII–XIX.

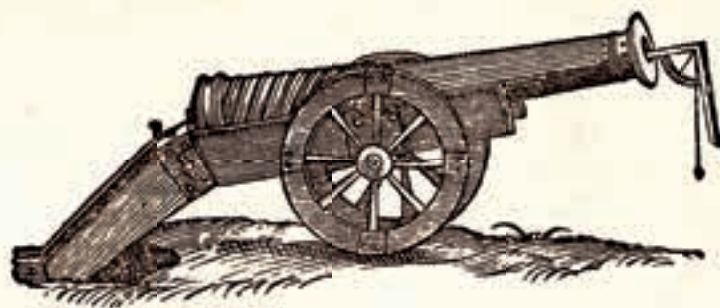
RADU OLTEAN
TEXT ȘI ILUSTRATII

CETĂȚI, CASTELE
ȘI ALTE FORTIFICAȚII
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL II
SECOLUL AL XVI-LEA

H HUMANITAS
BUCUREȘTI

MULȚUMIRILE AUTORULUI

Într-un fel, această carte este o operă colectivă. Ca în orice proiect de anvergură, la el au participat și contribuit numeroase persoane, prieteni apropiați sau cunoștințe. Fără acest ajutor, nu s-ar fi putut realiza nimic. În primul rând, le mulțumesc istoricilor care mi-au fost consultanți și mi-au adus valoroase sugestii și completări: Liviu Câmpeanu, Ladó Árpád-Gellért, Andrei Pogăciaș, Constantin Rezachevici, Maria Roșu, Adrian Andrei Rusu. Foarte utile au fost și discuțiile tehnice despre fortificații avute cu János Gyöngyössi, istoric și ilustrator de istorie.

Adunarea ilustrației bogate, din arhive românești și străine, n-ar fi fost posibilă fără ajutorul neprețuit și dezinteresat al multor prieteni. Mulțumiri lui Tibor Szabó, care mi-a oferit cu generozitate numeroase imagini rare și inedite, după izvoare iconografice de epocă, și mi-a facilitat obținerea de reproduceri din arhivele de la Budapesta și Viena. La fel, domnului Dan Șambra, care, cu nesfârșită bunăvoință, m-a ajutat să obțin reproduceri din Arhivele de Stat de la Karlsruhe. Doamnei Mariana Șlapac, care cu amabilitate mi-a trimis orice material iconografic pe care îl-am cerut, inclusiv planșe rare din Arhivele Militare de la Moscova. Trebuie să mulțumesc profesorului Laurențiu Rădvan, de la Universitatea din Iași, pentru bunăvoința de a colabora la realizarea unei viitoare reconstituiri a Curții Domnești de la Iași (proiect care nu și-a găsit însă locul în actualul volum), și lui Mihai Anatoli Ciobanu, pentru descoperirea în arhivele din Kiev a unor planuri militare din veacul al XVIII-lea, inclusiv a unui plan rusesc inedit al cetății Hârșova (și ale altora) și împărtășirea acestor informații cu mine. Trebuie să mulțumesc Clădiei Urduzia, arheolog la Secția de istorie a Muzeului Național Brukenthal, care mi-a răspuns întotdeauna pozitiv, la orice rugămintă, și m-a ajutat să obțin reproduceri după materiale iconografice din extraordinara colecție a muzeului.

Mulți alți prieteni – precum Emanuela Cernea, Alexandra Daneș, Konrad Gündisch, János Gyöngyössi, Vitalie Josanu, Jens Kielhorn, Markus Lörz, Cătălina Macovei, Daniela Marcu Istrate, Dorel Micle, Nicolae Pepene, Răzvan Pop, Iosefina Postăvaru, Mariana Radu, Maria Roșu, Anselm Roth, Harald Roth, Thomas Sindilariu, Aurel Stănică, Rudy Stefanik, Mădi Ștefan, Ovidiu Șandor, Iuliu Șerban, Alexandra Teodor, Radu Zăgreanu – m-au ajutat să obțin diverse materiale documentare, reproduceri după desene, stampe și picturi de epocă, unele necunoscute sau niciodată reproduse color. Le mulțumesc cu multă recunoștință!

Trebuie să mulțumesc și prietenilor care au acceptat să-mi citească lucrarea, atrăgându-mi atenția asupra paragrafelor sau formulărilor nefericite, incorecte sau greu de înțeles: Florin Arjocu, Codrin Bucur, Mihai Buzea, Adela Dadu, Cătălin Gruia, Cristian Rușneac, Bogdan Sorinca ș.a.

Îi mulțumesc în mod deosebit prietenului Dan Roșca, căruia îi datorez o primă redactare a textului meu.

Redactori: S. Skultéty, Mona Antohi, Andrei Pogăciaș

Revizie editorială: Radu Gârmacea

Concepție grafică: Radu Oltean

DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Fotografiile și ilustrațiile a căror sursă nu este menționată aparțin autorului.

© HUMANITAS, 2019

Prezenta lucrare se află sub incidența prevederilor Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe (cu modificări). Reproducerea integrală sau parțială a textului sau a materialului imagistic, prin indiferent ce metodă (mecanică, electronică), se poate face doar cu acordul scris prealabil al editorului sau autorilor.

ISBN 978-973-50-6587-4

Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

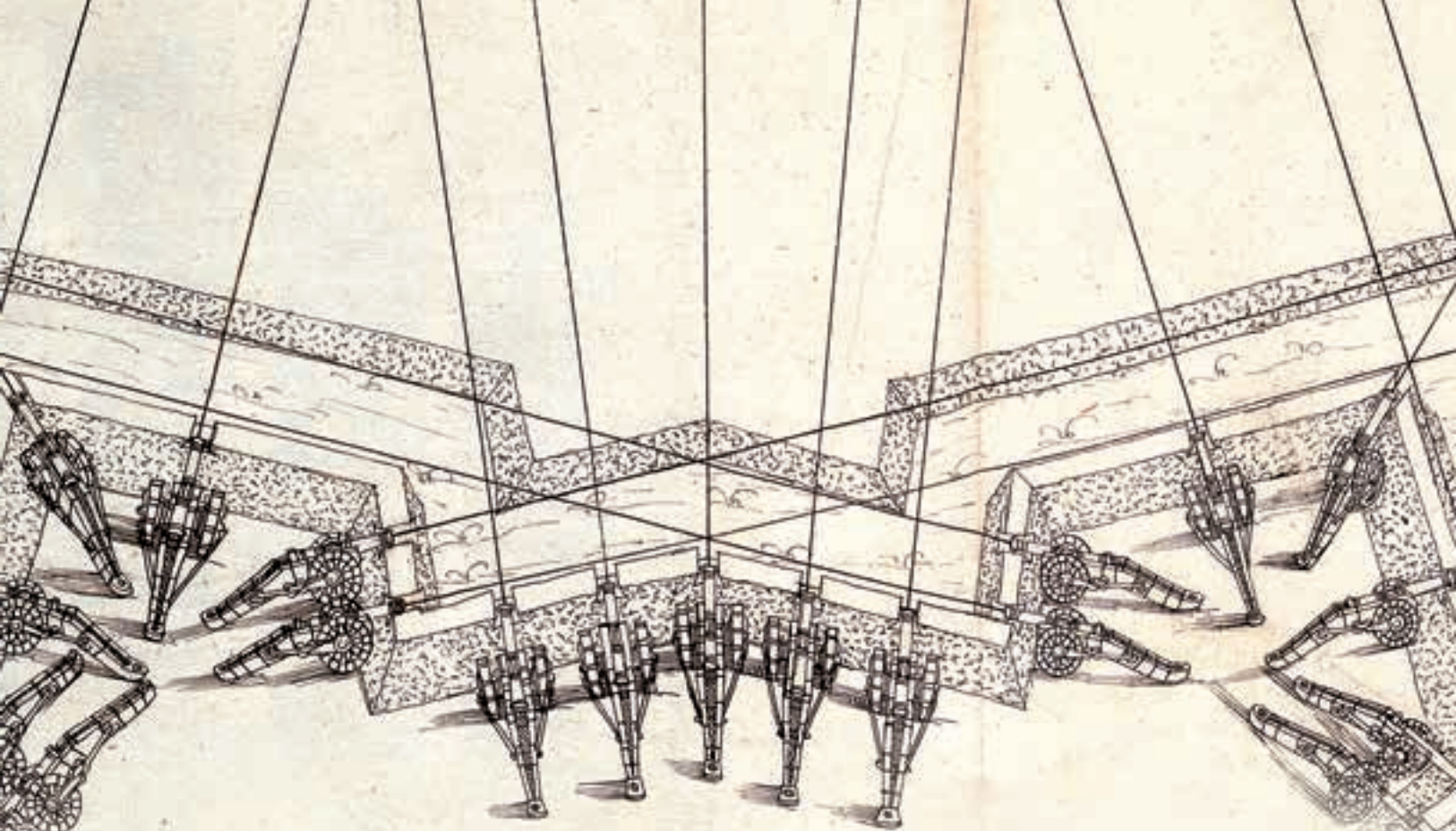
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Coperta: Asediul cetății Hârșova

Pagina 1: Asediul cetății Oradea (detaliu; vezi pp. 110–111)

Pagina alăturată: Piese de artilerie așezate pe parapetul unei fortificații bastionare. Desen de Walther Litzelmann din *Artilleriebuch*, 1580–1582, *Bayerische Staatsbibliothek*, München.

INTRODUCERE

Volumul al II-lea al acestei serii ar fi trebuit să se ocupe de două dintre cele mai violente, dar și mai luminoase veacuri din istoria Europei: al XVI-lea și al XVII-lea. Pe măsură ce avansam, mi-am dat seama că trebuie să mă opresc la veacul al XVI-lea, deoarece sunt multe de spus și nu m-a lăsat inima să elimin din materialul avut la dispoziție. N-am vrut să fie doar o carte despre castele și cetăți, și nici una tehnică, în care să insist doar pe arhitectură. În această idee, am încercat să fac și o sinteză a istoriei militare a acestui spațiu geografic, alegând – subiectiv – să insist, mai mult sau mai puțin, asupra unor evenimente sau personalități pe care le-am considerat importante sau mai puțin cunoscute, și să pun toate aceste elemente în contextul epocii lor. Am ținut neapărat să prezint istoria militară a teritoriilor care formează azi România ca părți și ca rotițe ale unui angrenaj internațional, fără să izolez evenimente și acțiuni strict la spațiul nostru. Privind în ansamblu, va fi mai ușor de înțeles că mai toate evenimentele europene ale veacului al XVI-lea sunt consecințele politicilor de expansiune ale lui Soliman Magnificul, pe de o parte, și ale împăraților Habsburgi – frații Carol Quintul și Ferdinand I –, pe de altă parte.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, în Europa Centrală și de Est s-au petrecut o serie de evenimente fără legătură directă între ele, care însă au schimbat mersul lumii pentru următoarele epoci. Inventarea tiparului cu litere mobile în Germania a dus, în veacul al XVI-lea, la alfabetizarea oamenilor, la răspândirea

cititului, la ieftinirea cărților și la propagarea lor în medii mult mai largi. Oarecum legat de revoluția tiparului, în 1517, călugărul german Martin Luther a cerut reformarea Bisericii Catolice. Mișcarea inițiată de el – Reforma –, continuată de alți teologi și gânditori, a dus la scindarea Europei catolice și la nesfârșite războaie religioase. Pe de altă parte, în 1520, la numai 26 de ani, Soliman Magnificul a ajuns sultan al Imperiului Otoman. Plecat în campanie contra Ungariei, în 1526, Soliman a zdrobit armata maghiară la Mohács. După luptă, regele Ludovic II, în vârstă de 20 de ani, s-a înecat într-un râu, lăsând Ungaria fără suveran. Prin moartea lui, coroana Ungariei ar fi trebuit să revină arhiducelui Ferdinand de Habsburg al Austriei și Boemiei, cel ce va ajunge pe tronul Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. Lupta pentru Ungaria dintre sultan și împărat a dus la ruperea regatului în trei părți. Astfel, Transilvania, una dintre cele trei părți, a devenit o țară de sine stătătoare, însă vasală turcilor. În Țara Românească și Moldova, Soliman a impus un control mai strict asupra domnilor, tratându-i ca pe simpli guvernatori ai unor principate otomane și folosindu-se de resursele lor pentru a-și susține campaniile militare din Europa. Din punct de vedere cultural, secolul al XVI-lea reprezintă cea mai glorioasă perioadă a Renașterii. Din punct de vedere militar, evoluția explozivă a armelor de foc a dus la adevărate revoluții în ceea ce privește purtarea războaielor, profesionalizarea armatelor și arhitectura militară.

Iată, pe scurt, cum au decurs lucrurile...

Odată ajuns pe tronul de la Constantinopol, Soliman, supranumit de europeni „Magnificul“, iar de către turci „Legiuitorul“ (*Kanunî*), a continuat politica agresivă de cuceriri pe care o începuse tatăl său, Selim I (1512–1520). Selim dobândise importante teritorii în Orientul Mijlociu și Africa de Nord¹, dar avea în plan un război și spre Occident, contra Regatului Ungariei. A murit însă înainte să organizeze aceste campanii. Planurile de expansiune ale otomanilor aveau ca țintă Ungaria,

însă, prin moștenirea coroanei ungare, Habsburgii au intrat în acest conflict cronic pentru următorii circa 250 de ani.

Pentru otomani, poarta de pătrundere în Europa era cetatea Belgradului, unde, cu 70 de ani înainte, Iancu de Hunedoara reușise să-l oprească pe Mahomed Cuceritorul. La acel moment, frontiera dintre Regatul Ungariei și Imperiul Otoman era pe linia Dunării. Cetățile de pe malul drept, precum Smederevo și Golubăț, se aflau în mâna turcilor de zeci de ani, din veacul al

1. Persia și Azerbaidjanul, Armenia, Siria, Egiptul mameluc și Peninsula Arabă.

REGELE LUDOVIC II AL UNGARIEI, portret contemporan de Hans Krell, 1522, Kunsthistorisches Museum, Viena. (Stânga, sus)

SOLIMAN MAGNIFICUL, anonim venețian, pe la 1530, Kunsthistorisches Museum, Viena. (Dreapta, sus)

ASEDIUL BELGRADULUI DIN 1521. Pictură din cartea a VII-a a Ehrensiegel des Hauses Österreich/Oglinda de onoare a Casei de Austria, Augsburg, 1559, Bayerische Staatsbibliothek/Biblioteca de Stat Bavareză, München. (Pagina alăturată)

XV-lea. În 1521 însă, Belgradul n-a rezistat asediului oștirilor conduse personal de Soliman Magnificul.

La scurt timp după cucerirea Belgradului, au căzut în mâna lui Soliman și alte cetăți aflate pe malul stâng al Dunării. Orșova a fost luată de turci în 1522. În 1524, Cetatea Severinului a fost asediată de două ori, însă fără rezultat. A treia oară însă, în septembrie, asediul teribil, la care a participat însuși sultanul, s-a încheiat cu capitularea garnizoanei maghiare conduse de banul János Kállay și cu distrugerea parțială a cetății. La lupte, de partea turcilor, au fost silite să participe și trupe românești, conduse de domnul țării, Radu de la Afumați. Doi ani mai târziu, o parte dintre ziduri au fost demolate, iar pietrele lor au fost duse și folosite la cetățile otomane din sudul Dunării, precum cetatea Fetislam, de lângă actuala localitate Kladovo.

MOHÁCS ȘI DISPARIȚIA REGATULUI UNGAR

În 1526, o nouă campanie otomană a zdrobit armata maghiară în faimoasa bătălie de la Mohács (29 august),

unde însuși regele Ludovic II și o mare parte din elita țării – nobili și înalți clerici, deopotrivă – și-au pierdut viața.

După această victorie, oștirile lui Soliman și-au continuat marșul și au cucerit cetățile și orașele Petrovaradin (Novi Sad, azi în Serbia), Buda și Pesta. Pe acestea din urmă „doar“ le-au jefuit, retrăgându-se din Ungaria cu prăzi enorme și cu zeci de mii de captivi.

Odată cu dispariția regelui, a început lupta pentru succesiunea la tronul Ungariei, pentru care existau doi pretendenți: unul era arhiducele Ferdinand de Habsburg, cumnatul¹ regelui căzut la Mohács, iar celălalt voievodul Transilvaniei, Ioan Zápolya. Ferdinand era fratele mai mic al împăratului Carol Quintul și domnea peste posesiunile ereditare ale Casei de Habsburg (adică ceea ce numim azi Austria și Slovenia); el era moștenitorul de drept al coroanei ungare. Fiecare pretendent a avut de partea sa o partidă a nobilimii maghiare. Și ambii au fost încoronați ca regi ai Ungariei.

1. Ferdinand (Habsburg) era căsătorit cu Anna de Boemia și Ungaria (Jagiello), sora regelui Ungariei căzut la Mohács, Ludovic II (Jagiello). La rândul lui, acesta din urmă a fost căsătorit cu sora lui Ferdinand, Maria de Castilla (Habsburg). Deci, prin aceste două căsătorii, a unui frate și a unei surori Habsburgi cu un frate și o soră Jagielloni (aripa ungurească), Ferdinand era de două ori cumnat cu fostul rege al Ungariei. Și, conform înțelegerilor Congresului de la Viena din 1515, dintre Habsburgi și Jagielloni, lui trebuia să-i revină coroana Ungariei în cazul în care regele murea fără urmași (ceea ce se întâmplase la Mohács).

IMPERIUL HABSBURGIC

Imperiul Habsburgic¹/Monarhia Habsburgică sunt nume date de istoricii moderni statului format în Europa Centrală în prima jumătate a veacului al XVI-lea, în jurul posesiunilor ereditare ale Casei de Austria (de Habsburg), la care s-au adăugat, în timp, prin cucerire sau căsătorii dinastice, alte teritorii din Boemia, Italia, Slovenia, Croația, Ungaria, Serbia, Germania etc. Habsburgii erau arhiduci de Austria și erau aleși în mod tradițional împărați ai Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, o structură suprastatală cu o organizare unică în lume.

Sfântul Imperiu Romano-German era o confederație de peste 300 de stătuțe germanice independente, orașe, episcopii, principate mari și mici, ce acopereau o mare parte din ceea ce astăzi se numește Germania. Ele

se autoguverneau fără implicarea împăratului, a cărui influență era mai curând formală. Sfântul Imperiu Roman era o entitate mult mai veche și diferită de ceea ce va fi Monarhia Habsburgică. Dar, începând cu veacul al XVI-lea și până spre finele celui de-al XVIII-lea, au fost încoronăți ca împărați ai Sfântului Imperiu aceiași membri ai familiei Habsburg ce domneau deja peste pământurile Casei de Austria. Deși erau împărați ai Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, Habsburgii s-au preocupat mai mult de politica posesiunilor lor de familie, ale Casei de Austria, posesiuni care, începând cu împăratul Ferdinand I, au devenit semnificative.

Prin jocul întâmplării și al unor complicate căsătorii între capetele încoronate din a doua jumătate a veacului al XV-lea, Habsburgii au ajuns să fie stăpâni a peste

1. În istoriografia românească, forma „Imperiul Habsburgic“ a fost mult folosită, dar la nivel european se folosește sintagma „Monarhia Habsburgică“.

ALEGORIA ABDICĂRII ȘI DIVIZĂRII IMPERIULUI DE CĂTRE CAROL QUINTUL. În stânga tronului este fratele său Ferdinand, iar în dreapta fiul, Filip, cel ce va deveni rege al Spaniei și al Țărilor de Jos. Tablou de Frans Franken II (detaliu), Rijksmuseum, Amsterdam.

